

Obiekty sakralne w muzeum archidiecezji łódzkiej - stan obecny, problemy i perspektywy

Ks. Jerzy Spychała

Muzeum Archidiecezji Łódzkiej

Znany jest stosunek Kościoła katolickiego do dóbr kultury, które powstały z jego inspiracji a także poza zasięgiem jego wpływów. Na kilkanaście wieków przed Soborem Watykańskim II Kościół służył w tej dziedzinie światu i wspólnej kulturze całej ludzkości. Wiele spośród dzieł sztuki i zabytków antyku zachowało się dzięki pieczołowitości klasztorów opiece biskupstw czy kapituł.

Taką samą troskę o zachowanie sztuki i dziedzictwa narodowego przejawiają Kościoły lokalne działające na ziemiach polskich. W celu zachowania dla przyszłych pokoleń zabytków sztuki sakralnej znajdujących się w obrębie granic diecezji łódzkiej bp Włodzimierz Jasiński 21 grudnia 1937 r. utworzył Muzeum Diecezjalne. Pierwotnie mieściło się w domu przy ul. Ks. I. Skorupki 5. Do 1939 r. zgromadzono w nim pokaźną liczbę eksponatów dzieł sztuki i archiwaliów. Druga wojna światowa przerwała wszystkie te znakomicie rozwijające się inicjatywy. Znaczną część zbiorów zawłaszczyli Niemcy. Nieliczne ocalałe eksponaty od 1945 r. były przechowywane w Archiwum Diecezjalnym, gdzie gromadzono również nowo pozyskane. Po raz pierwszy wystawiono je dla zwiedzających w kilku salach Seminarium Duchownego 13 grudnia 1970 r. z okazji obchodów 50. rocznicy utworzenia diecezji łódzkiej.

Obecnie, po kilkuletnim pobycie w pałacu biskupim w Łodzi i gmachu Wyższego Seminarium Duchownego, Muzeum Archidiecezji Łódzkiej od czerwca 2005 r. mieści się na parterze budynku przy ul. Ks. I. Skorupki 13. Jego zbiory (z pominięciem kolekcji filatelistycznej) liczą około 900 eksponatów. Ekspozycje stałe rozmieszczono w czterech salach. Zbiory zgrupowane są w następujących działach: obrazy, rzeźba, wyroby rzemiosła artystycznego (naczynia liturgiczne), tkactwo (ornaty, gobeliny), konwisarstwo (wyroby z cyny), numizmatyka, filatelistyka i dział książki zabytkowej (rękopisy, dyplomy pergaminowe, inkunabuły i starodruki).

Do najcenniejszych w dziale malarstwa należą: Madonna z Dzieciątkiem i św. Janem, Florencja, koniec XV w., artysta nieznany, olej deska, wym. 88,7 x 58 cm; malowane na desce obrazy św. Jakub Starszy i św. Dorota, a na drugiej św. Andrzej i św. Agnieszka z pierwszej połowy XVI w., pochodzące z dwóch zachowanych skrzydeł tryptyku z kościoła św. Zygmunta w miejscowości Rosocha k. Moszczenicy; Królowa Saby przed Salomonem, południowe Niemcy koniec XVI w., artysta nieznany, olej deska, wym. 73 x 106 cm; Matka Boska Bolesna XVIII w.; portret trumienny ks. Marcina Jareckiego XVIII w.

W dziale rzeźby godne uwagi: Madonna z Dzieciątkiem, Śląsk pierwsza połowa XV w., artysta nieznany, drewno polichromowane, snycerka, wys. 108 cm; plakietka ze sceną Madonna z Dzieciątkiem, Italia druga połowa XV w.; Chrystus frasośliwy, Polska XVIII w., artysta nieznany, drewno, wys. 55 cm; Wizja św. Hieronima, płaskorzeźba z poł. XVI w.

W dziale rzemiosła artystycznego prezentują się: kielich gotycki (1566 r.); puszka barokowa (1682 r.); patera z ampułkami (Augsburg 1676 r.); monstrancja ze sceną ukoronowania Najświętszej Maryi Panny, Augsburg XVIII w., warsztat nieznany; Ostatnia Wieczera - metaloplastyka wykonana w miedzi, pozłacana, z końca XIX w., art. nieznany z USA, подарowana w 2003 r. przez ks. kan. J. Ostaszewskiego.

Eksponaty w dziale tkactwa: ornat zielony haftowany srebrną nicią z XVII w. oraz ornat czerwony z pierwszej połowy XVI w. z Włoch pochodzący ze skarbcza na Wawelu, dar królowej Bony.

Fundację królowej potwierdza czteropolowy kartusz z Orłem Polski, Orłami Aragońskimi, Wężami Sforzów, herbem Królestwa Neapolu i Pogonią, aplikowany u dołu tylnej kolumny. Gobelina Judyta przed Holofernesem, Francja, druga połowa XVIII w., wym. 290 x 350 cm i komplet – dwa fotele i kanapa kryte gobelinem. Na pokryciu kanapy przestawiony Daniel w jaskini lwów.

Do powstania działu numizmatycznego i filatelistycznego przyczynił się ks. infułat Lucjan Jaroszka, który w 1993 r. przekazał cenny zbiór medali i różnych monet (300 sztuk) bitych w różnych krajach, pochodzących z wieku od XV do XX (najstarszy z 1417 r. papieża Marcina V). W większości są to medale rocznicowe. Wiele monet pochodzi z oficjalnej emisji Stolicy Apostolskiej (najstarsza o nominale 10 soldów z 1869 r.).

Kolekcja filatelistyczna zawiera się w 12 oryginalnych albumach wydanych przez Poczczę Watykańską. Liczy kilka tysięcy znaczków i różnych walorów pocztowych.

Muzeum Archidiecezji Łódzkiej ma filie w Widawie, Łasku, Pabianicach, Jeżowie oraz ostatnio utworzoną w salach nad zakrystią kościoła ponorbertańskiego w Witowie i udziela opiekunom tych zbiorów merytorycznej pomocy. Tego rodzaju niewielkie muzea parafialne dają, bowiem szansę przetrwania wielu zabytkom dawnej sztuki nieopatrnie skazanym na całkowitą zagładę.

Muzeum Archidiecezji Łódzkiej przez swą działalność realizuje w praktyce wskazania soborowe dotyczące zabytków, działa we współpracy z Papieską Komisją ds. Kościelnych Dóbr Kultury oraz innymi placówkami kulturalnymi krajowymi i zagranicznymi, a jednocześnie stanowi zaplecze dydaktyczne wykładów z zakresu sztuki kościelnej prowadzonych w Wyższym Seminarium Duchowym.

Muzeum nasze nie jest udostępniane do masowego zwiedzania, jednakże wiele spośród cennych eksponatów w nim zgromadzonych można było oglądać na wystawach urządzanych przez inne muzea w Łodzi, Warszawie, w Krakowie na Wawelu, w Wiedniu, a w 2000 r. nawet we Włoszech na zamku w Bari, gdzie zorganizowano wystawę poświęconą królowej Bonie.

Muzeum Archidiecezji Łódzkiej nie dysponuje salą wystaw, organizuje i współuczestniczy w urządzaniu wystaw z innymi muzeami w Łodzi, z którymi współpraca w tej dziedzinie układa się bardzo korzystnie. W ostatnim dziesięcioleciu odbyło się 7 wystaw organizowanych wspólnie. W związku z obchodami Wielkiego Jubileuszu roku 2000 zorganizowano wystawę wspólnie z Muzeum Archeologicznym i Etnograficznym, za którą w konkursie „Wydarzenie muzealne roku” minister kultury i dziedzictwa narodowego Kazimierz Michał Ujazdowski nagroził nas statuetką Sybilla 1999.

Muzeum archidiecezjalne jest małą jednostką w strukturze Kurii Metropolitalnej Łódzkiej, pełniącą jednak ważną rolę jako miejsce, do którego trafiają cenne obiekty zabytkowe, którym rodzime parafie nie były w stanie zapewnić właściwej opieki, bądź obiekty stanowiące dary osób świeckich i duchownych. Stąd też pewna przypadkowość i różnorodność obiektów zgromadzonych w Muzeum – inkunabuły, dyplomy pergaminowe, książki zabytkowe, obrazy na drewnie i płótnie – od bezcennych, jak Madonna z kręgu Botticiego, po trudne do oceny współczesne kopie. Dodajmy jeszcze do tego rzeźby i płaskorzeźby, szaty liturgiczne, a także inne sprzęty i elementy wystroju wnętrz świątyni.

W przeciągu kilku ostatnich lat poddano gruntownej konserwacji szesnaście najbardziej zagrożonych eksponatów. Toteż stan ogólny zachowania obiektów muzealnych można określić jako dobry. W tej dziedzinie mają swoje zasługi m.in.: dr hab. inż. Bogusław Więcek - Instytut Elektroniki Politechniki Łódzkiej i dr inż. Jan Perkowski – Międzyresortowy Instytut Techniki Radiacyjnej Politechniki Łódzkiej wykorzystujący promieniowanie jonizujące do dezynfekcji obiektów zabytkowych oraz pracownia konserwatorska mgr Joanny Zajączkowskiej-Kłoda.

Dzięki ich inicjatywom w ramach naukowego grantu Miasta Łodzi przeprowadzono prace konserwatorskie drewnianej rzeźby gotyckiej Matki Boskiej z Dzieciątkiem z poł. XV w.; rzeźby św. Jana Nepomucena z XVIII w. i dwóch płycin ze skrzydeł ołtarza z Rosochy z poł. XVI w.

Przeniesienie ekspozycji do nowej siedziby przy ul. Ks. I. Skorupki 13 pozwala na łatwy dostęp do obiektów i zapewnia odpowiednie ich zabezpieczenie. Konieczne jest ustabilizowanie i możliwość pełnej kontroli warunków klimatycznych w salach Muzeum.

Szczególnie ważne jest stworzenie bariery dla światła słonecznego wnikającego do wnętrza od strony południowej. Rolę taką pełnią założone po stronie wewnętrznej okien zasłony pochłaniające promienie słoneczne. Nie kłócą się z architekturą wnętrza, a jednocześnie stanowią skuteczny filtr dla promieni słonecznych. Zapewnienie właściwych warunków klimatycznych w salach sprawia, że zbędne jest instalowanie kosztownych klimatyzowanych szaf dla cennych obiektów.

Po zaznajomieniu się z pewnymi problemami, które trzeba było rozwiązywać w Muzeum zechcimy dostrzec otwierające się przed nim zadania i perspektywy.

W 2003 r. Rada Miasta Łodzi podjęła uchwałę o przyznaniu Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II tytułu Honorowego Obywatela Miasta Łodzi. Zredagowano uroczysty akt i przygotowano insygnia w postaci klucza do miasta i połączanego sygnetu. Wszystkie te elementy w Watykanie wręczono

Papieżowi. Takie wyróżnienia nie zdarzają się często. Wykonano, więc replikę aktu, sygnetu i klucza, które Rada Miejska przekazała do zbiorów historycznych MHMŁ. W międzyczasie przewodniczący Rady Miejskiej Sylwester Pawłowski przekazał fotel, na którym Papież zasiadał podczas wizyty w Zakładach Bawełnianych Obrońców Pokoju UNIONTEX. Przedstawiciele Rady Miejskiej postulowali utworzenie odrębnej wystawy o wizycie Papieża w Łodzi. Ta propozycja zainteresowała dyrektora MHMŁ mgr. Ryszarda Czubaczyńskiego. Z jego inicjatywy delegacja pracowników Urzędu Miasta i MHMŁ udała się do arcybiskupa Władysława Ziółka metropolity łódzkiego. Przedstawiony pomysł spodobał się arcybiskupowi łódzkiemu z tym, że zasugerował on, aby historię Łodzi katolickiej nie ograniczać tylko do wydarzenia z 13 czerwca 1987 roku.

Urząd Miasta Łodzi szybko przystąpił do działania. W maju 2005 roku rozpoczęto gruntowny remont kamienicy przy Pl. Wolności 2. W jej pomieszczeniach mają być wystawione historyczne przedmioty ze zbiorów dwóch muzeów oraz eksponaty z kilku parafii łódzkich. MHMŁ przygotowuje ekspozycję „Łódź katolicka”, zaś MAŁ zaprezentuje „Skarby Kościoła łódzkiego”. Poproszono dyrektora MHMŁ o przygotowanie scenariusza wstępnego owej wystawy. W ramach muzealnego działu historii i kultury MHMŁ tym zagadnieniem zajął się dr Marek Budziarek. Realizacją opracowanego przez niego scenariusza obecnie zajmują się pracownicy działu historii i kultury.

Po raz pierwszy w historii muzealnictwa łódzkiego pokazane będą najciekawsze, najcenniejsze, unikalne eksponaty prezentujące dzieje Łodzi i Kościoła katolickiego z okresu od XIV do XXI wieku. Biorąc pod uwagę fakt, że Łódź to miasto ludzi czterech kultur (czterech wyznań, czterech narodowości, czterech języków), zainteresowanie nasze tym razem skierujemy na kulturę polską, która przez kilka wieków tworzyła fundamenty fenomenu łódzkiego.

Ochrona zubożałego przez czas i wojny dziedzictwa artystycznego, opieka nad dziełami, które są żywymi świadectwami i kultu, i kultury jest dla kapłanów powinnością i obowiązkiem sumienia. Kościół potrzebuje sztuki, aby głosić orędzie Ewangelii. Warto przypomnieć, że w październiku 2002 r. w Rzymie odbyło się IV Zgromadzenie Plenarne Papieskiej Komisji ds. Kościelnych Dóbr Kultury. Na zakończenie zgromadzenia z uczestnikami spotkał się Ojciec Święty Jan Paweł II. W przemówieniu zachęcił do nawiązywania więzi między Kościołem i sztuką. Przypomnił z Listu do artystów, że „obcując z dziełami sztuki, ludzkość wszystkich epok – także współczesna – spodziewa się, że dzięki nim pozna lepiej swoją drogę i przeznaczenie”. Kościół zawsze uważał, że sztuka, w jej rozmaitych formach wyrazu, pozwala ukazywać w pewnym sensie nieskończone piękno Boga i w sposób naturalny kierować umysł ludzki ku Niemu. Dzięki temu również, jak przypomina Sobór Watykański II (*Gaudium et spes*, 62) - „lepiej się przejawia znajomość Boga, a przepowiadanie ewangeliczne staje się przystępniejsze dla umysłu ludzkiego”.

Łódź, dnia 23 sierpnia 2005 r.

Don Jerzy Spychała
Dyrektor Muzeum Archidiecezji Łódzkiej
ul. Św. Stanisława 14
90-458 Łódź
Polska

Eccellenza Reverendissima,

Informuję o daleko zaawansowanych pracach organizacyjnych urzędzenia ogólnopolskiej, naukowej konferencji n.t. „Potrzeby Konserwatorskie Obiektów Sakralnych na przykładzie makroregionu łódzkiego – stan, zagrożenia i możliwości przeciwdziałania”, która odbędzie się 9 grudnia br. w auli Wyższego Seminarium Duchownego i 10 grudnia br. na Politechnice Łódzkiej.

Od szeregu lat Międzyresortowy Instytut Techniki Radiacyjnej Politechniki Łódzkiej prowadzi działania nad propagowaniem wykorzystania promieniowania jonizującego do dezynfekcji obiektów zabytkowych. Między innymi w ramach grantu miasta Łodzi we współpracy z Muzeum Archidiecezji Łódzkiej dokonano w 1999 roku dezynfekcji i konserwacji drewnianej rzeźby gotyckiej Matki Bożej z Dzieciątkiem (I połowa XV wieku) – własność Muzeum Archidiecezji Łódzkiej oraz innych zabytków w Makroregionie Łódzkim.

Pomysł konferencji powstał w trakcie prac prowadzonych nad możliwością wykorzystania metod fizykochemicznych w detekcji szkodników drewna niszczących obiekty zabytkowe. Działania te są kolejnym etapem w pracach interdyscyplinarnego zespołu naukowo-badawczego w składzie: ks. kustosz Jerzy Spychała – dyrektor Muzeum Archidiecezji Łódzkiej, dr hab. inż. Bogusław Więcek Instytut Elektroniki Politechniki Łódzkiej i dr inż. Jan Perkowski – Międzyresortowy Instytut Techniki Radiacyjnej Politechniki Łódzkiej.

Główne cele konferencji:

- dokonanie przeglądu sytuacji w zakresie sakralnych obiektów zabytkowych;
- stworzenie programu mającego na celu poprawę sytuacji w tym zakresie;
- problemy środków finansowych, konieczne działania organizacyjne;
- zwrócenie uwagi społeczeństwa i władz na zabytki sakralne;
- propagowanie w wielu przypadkach mało znanych a bardzo cennych zbiorów;
- tworzenie właściwego klimatu wokół tej problematyki, nadanie jej rangi ogólnokrajowej a nawet ogólnoeuropejskiej.

Pomysł konferencji organizowanej pod hasłem: „Zabytki sakralne dobrem całego narodu”, zyskał osobiste poparcie ze strony arcybiskupa łódzkiego Władysława Ziółka i rektora Politechniki Łódzkiej Jana Krysińskiego. Chcemy by nasza inicjatywa uświetniła obchody 85. rocznicy powstania diecezji łódzkiej i 60-lecia Politechniki Łódzkiej. Planowana konferencja, mamy nadzieję, przyczyni się do promocji naszego miasta i regionu oraz może stać się przykładem współpracy ludzi nauki, kultury i duchownych dla innych regionów naszego kraju.

Ewentualne wsparcie naszej inicjatywy słowem zachęty ze strony Pontyficia Commissione per i Beni Culturali Della Chiesa niewątpliwie przyczyni się do podniesienia poziomu naukowego i organizacyjnego konferencji.

Le porgo i miei distinti ossequi e mi professo
dell'Eccellenza Vostra Reverendissima
Dev.mo in Gesù Cristo

/-/

Don Jerzy Spychała

Sua Eccellenza Reverendissima
Mons. Mauro Piacenza
Presidente della Pontificia Commissione
Per i Beni culturali della Chiesa
CITTA' DEL VATICANO

Odpowiedź Papieskiej Komisji do spraw Kościelnych Dóbr Kultury w Watykanie (oryginał)

PONTIFICIA COMMISSIO
DE BONIS CULTURALIBUS ECCLESIAE

Ex Aedibus Vaticanis, die III mensis octobris MMV

PROT. N. .05/10/100....
(Hic numerus in responsiones referatur)

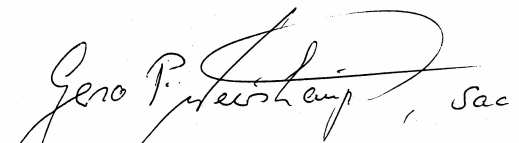
Reverendo Jerzy Spychala, Moderatori Musei Archidioecesanii Lodziensis, salutem!

Certiorum Te reddere velim litteras Tuas die XXIII mensis augusti MMV confectas ad Praesidem *Pontificiae Commissionis de Bonis Culturalibus Ecclesiae*, Excellentiam Suam Maurum PIACENZA(M) pervenisse. Qui me iussit rescribere se haud exiguum ex nuntiis Tuis hausisse gaudium. Nam symposium, de quo mentione facis, magnum ducit inceptum ad bona culturalia Ecclesiae in Polonia conservanda, tuenda atque promovenda.

Ecclesia cum consica sit artem homines ad Deum efferre et hoc modo ad omnia in Christo instauranda conferre posse, opera artis eximia evangelizationis catecheseosque instrumenta aestimat aptissima. Intime imprimis cohaerent cum missione Ecclesia illa bona culturalia, quae suapte natura ad cultum divinum destinantur. Omnia nempe elementa culturalia ad res sacras pertinentia veritatisque et sacri splendorem manifestantia sensum plenum et proprium in celebratione divinorum mysteriorum obtinent. Quapropter omnia incepta ad ea tuenda et promovenda magni sunt momenti.

Excellentia Sua certor factus de symposio die IX mensis decembris MMV in Seminario Maiore Lodziensi habendo, in quo de necessitate res sacras conservandi in regione Lodziensi tractandum est, de hoc Tibi gratulans libenti animo impertit imoque corde iis omnibus, qui symposii erunt participes, Suam Benedictionem.

Hac opportunitate libenter utor ut Te, Reverende, fraterna quae est in Domino caritate salutem.

Gero P. Weishaupt
Scriba de rebus specialibus
Praesidis Pontificiae Commissionis

Reverendo Domino
Jerzy SPYCHALA
Moderatori Musei Archidioecesanii Lodziensis
Ul. Św. Stanisława 14
PL-90458 ŁÓDŹ

Odpowiedź Papieskiej Komisji do spraw Kościelnych Dóbr Kultury w Watykanie (tłumaczenie luźne)

Watykan, dnia 3 października 2005 r.

Papieska Komisja do spraw Kościelnych Dóbr Kultury

Przewielebny Ksiądz Jerzy Spychała, Moderator Muzeum Archidiecezji Łódzkiej!

Pragnę poinformować Księdza, że skierowane przez niego pismo do Jego Ekscelencji Mauro Piacenza, Przewodniczącego Papieskiej Komisji do spraw Kościelnych Dóbr Kultury wpłynęło. Jest moim zadaniem odpowiedzieć na to pismo wyrażając jednocześnie radość z zawartych w nim informacji. Szczególnie należy zwrócić uwagę na sympozjum, o którym mowa w piśmie, a które przyczyni się do promocji dóbr kultury w Polsce.

Kościół sławi się wieloma dziełami ludzkimi dedykowanymi Bogu i w ten sposób skupiającymi wszystkich przy Chrystusie, stającymi się instrumentami ewangelizacji i katechezy. W sposób szczególny związane są z misją Kościoła dzieła, które z natury swojej przeznaczone są do kultu Bożego. Wszystkie jednak elementy kultury przynależące do rzeczy świętych ukazują prawdę i splendor celebracji Bożych misteriów.

Jego Ekscelencja dowiadując się o sympozjum, które odbędzie się dnia 9 grudnia 2005 r. w Seminarium w Łodzi, a które będzie zajmować się tematyką związaną z ochroną dóbr kultury w regionie łódzkim, składa gratulacje i przekazuje swoje błogosławieństwo wszystkim uczestnikom sympozjum.

*Gero P. Weishaupt
Pisarz do spraw specjalnych
Przewodniczącego Komisji Papieskiej*